

วิภัตตีหมวดที่ ๓ : สัตตมีวิภัตตี					
บุรุษ	ปรสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐุมบุรุษ	เออยย	เออยยฺ	เอถ	เอธฺ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	เออยยาลิ	เออยยถ	เอโถ	เออยยวฺโห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	เออยยามิ	เออยยาม	เออยยํ	เออยยามเห	อัมหโยคะ

๑. สัตตมีวิภัตตี บอกรูปป์กาล แบ่งเป็น ๓ กาลย่อย คือ

- บอกความยอมตาม แปลว่า ควร... อ.ภเชถ ปริสุตฺตเม. อ.ชน **ควรคบ** ซึ่งบุรุษผู้เลิศ ท.
- บอกความกำหนด แปลว่า พึง... อ.ปุณฺณญเจ ปริโส **กยิธา**. ถ้าว่า อ.บุรุษ **พึงทำ** ซึ่งบุญไซ้ไร.
- บอกความรำพึง แปลว่า พึง... อ.ยฺนฺนฺนาหํ **ปพฺพชฺเชยฺย**. กระไรหนอ อ.เรา **พึงบวช**.

๒. บุรุษและโยคะ

วิภัตตีอาชยาตใช้ลงหลังธาตุและปัจจัยบอกให้รู้กาล บท วจนะ และบุรุษ **ภาษาบาลีกำหนดให้ประธานกับกิริยาต้องมีวจนะและบุรุษเสมอกัน** วิภัตตีอาชยาตจึงแบ่งออกเป็น ๓ บุรุษ ๒ วจนะ เช่นเดียวกับปริสสัพพนามเพื่อให้เข้าคู่กัน ในแต่ละฝ่ายวิภัตตีคู่ที่ ๑ เป็นปฐุมบุรุษ วิภัตตีคู่ที่ ๒ เป็นมัชฌิมบุรุษ วิภัตตีคู่ที่ ๓ เป็นอุตตมบุรุษตามลำดับ กิริยาเป็นบุรุษใดต้องประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกิริยาเสมอ

การประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกิริยา เรียกว่า โยคะ โดยปกติมักกล่าวสั้น ๆ ว่า โยค (อ่านว่า โยก)

ต่อไปนี้จะแสดงวิภัตตีอาชยาตหมวดสัตตมีวิภัตตีฝ่ายปรสสบทเป็นตัวอย่าง ส่วนฝ่ายอัตตโนบทให้เทียบเคียงใช้ตามนี้

บุรุษ	วิภัตตี	โยคะ	คำอธิบาย	ประธานเอกวจนะ	ประธานพหูวจนะ
ปฐุมบุรุษ	เออยย, เออยยฺ	เป็นนามโยคะ	ประกอบนามนามเป็นประธาน	โส, ปริโส คู่กับ เออยย	เต, ปริธา คู่กับ เออยยฺ
มัชฌิมบุรุษ	เออยยาลิ, เออยยถ	เป็นตุมหโยคะ	ประกอบ ตุมห เป็นประธาน	ตวฺ คู่กับ เออยยาลิ	ตุมหเห คู่กับ เออยยถ
อุตตมบุรุษ	เออยยามิ, เออยยาม	เป็นอัมหโยคะ	ประกอบ อุมห เป็นประธาน	อหฺ คู่กับ เออยยามิ	มยฺ คู่กับ เออยยาม

๓. กฎเกณฑ์ประจําหมวดสัตตมีวิภัตตี

- ▶ เออยย, เออยยฺ คงรูป เช่น วเทยย, วเทยยฺ
- ▶ เออยย ลบ ยย เหลือไว้แต่ เอ ก็ได้ เช่น วเท
- ▶ เออยย แปลงเป็น อียา, ญา, อา ได้บ้าง เช่น ชานียา, ชญญา, พชชา, กยิธา
- ▶ เออยยาลิ, เออยยถ, เออยยามิ, เออยยาม คงรูป เช่น วเทยยาลิ, วเทยยถ, วเทยยามิ, วเทยยาม
- ▶ เออยยถ แปลงเป็น อาถ ได้ เช่น กยิธาถ
- ▶ เออยยาม แปลงเป็น เอมฺ ได้ เช่น วเทมฺ, ทกฺเชมฺ, วิหเรมฺ
- ▶ เอถ, เอธฺ คงรูปเสมอ เช่น วเทถ, วเทธฺ
- ▶ เอโถ, เออยยวฺโห, เออยยํ, เออยยามเห คงรูปเสมอ เช่น วเทโถ, วเทยยวฺโห, วเทยยํ, วเทยยามเห

แจก ภช ธาตุ (คป) + เป็นกัตตุวาจก (อ) + ด้วยสัตตมีวิภัตตีเป็นตัวอย่าง					
บุรุษ	ปรสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐุมบุรุษ	ภเชยย, ภเช	ภเชยยฺ	ภเชถ	ภเชธฺ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	ภเชยยาลิ	ภเชยยถ	ภเชโถ	ภเชยยวฺโห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	ภเชยยามิ	ภเชยยาม	ภเชยยํ	ภเชยยามเห	อัมหโยคะ

ฝ่ายปรัสนบ

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (สันตม) ฝ่ายเอกวณะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (สันตม) ฝ่ายพหุวณะ
๑. สทา ปุคคโล ปณทิตํ ภาเชย.	๒. สทา ปุคคลา ปณทิตํ ภาเชย.
๓. สทา ตวํ ปณทิตํ ภาเชยาลิ.	๔. สทา ตุมहे ปณทิตํ ภาเชยาย.
๕. สทา อหํ ปณทิตํ ภาเชยยามิ.	๖. สทา มยํ ปณทิตํ ภาเชยยาม.

ฝ่ายอัตรโนบ

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (สันตม) ฝ่ายเอกวณะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (สันตม) ฝ่ายพหุวณะ
๑. สพพทา ปณทิตอ พาลํ น ภาเชถ.	๒. สพพทา ปณทิตา พาลํ น ภาเชร.
๓. สพพทา ตวํ พาลํ น ภาเชถ.	๔. สพพทา ตุมहे พาลํ น ภาเชยวโ.
๕. สพพทา อหํ พาลํ น ภาเชย.	๖. สพพทา มยํ พาลํ น ภาเชยยาม.

แจก กร ธาตุ (ท่า) + เป็นกัตตวจาก (โอ) + ด้วยสันตมวิภตติเป็นตัวอย่าง

บุรุษ	ปรัสนบ		อัตรโนบ		โยคะ
	เอก.	พหุ.	เอก.	พหุ.	
ปรัสบุรุษ					นามโยคะ
มชฌิมบุรุษ					ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ					อัมหโยคะ

*โอ ปัจจัยเมื่อลงหน้าวิภตติที่เป็นสระเสียงยาวให้ลบปัจจัยทิ้งเสมอ โอ ปัจจัยจะคงรูปอยู่เฉพาะหมวดวัตตมานาและบัญญัติเท่านั้น.

ประกอบกริยาจาก โธ ธาตุ (ชก) ด้วยสันตมวิภตติและแต่งประโยคให้สมบูรณ ให้ครบทั้ง ๓ บุรุษ ๒ วณะ

บุรุษ	วณะ	วิภตติ	ภาษาบาลี	คำแปล
๑)ปรัสม.	เอก.	เอยย	: ภิกขุ ทิวา จีวรํ โธเวยย.	
๒)ปรัสม.	พหุ.	เอยย	: ภิกขุ	
๓)มชฌิม.	เอก.	เอยยาลิ	: ตวํ	
๔)มชฌิม.	พหุ.	เอยยาย	: ตุมहे	
๕)อุตตม.	เอก.	เอยยยามิ	: อหํ	
๖)อุตตม.	พหุ.	เอยยยาม	: มยํ	